

Veselin Vukotić
www.vukotic.net

RAZVOJ

Mala država kao Crna Gora može opstati samo na principima otvorenosti i tržišnog razvoja!

U posljednjem broju sam pisao o otvorenosti! Otvorenost se posmatra kao kontekst razvoju. Suštinski, otvorenost znači pristup tržištima. Razvoj kao pojam za širu publiku možemo shvatiti kao unapređenje, unapređenje strukture, kvaliteta, novo znanje, povećanje ličnih sposobnosti. Kontekst razvoja shvatamo kao duhovno raspoloženje za razvoj (pojedince, kompanija, interesnih grupa, institucija, političkih partija...). Otuda razvijenost i nerazvijenost i jesu rezultat stanja duha u jednoj sredini! To znači da razvoj ima više dimenzija, ne samo ekonomsku, već i npr. kulturnu, socijalnu, političku, istraživačku.

U svijetlu našeg ulaska u EU i u uslovima širenja globalnih procesa (od mobilnog telefona, preko interneta, do nafte kao energetske baze ove civilizacije) o razvoju se može razmišljati samo u kontekstu otvorenosti – odnosno šireg regionalnog i globalnog tržišta! U takvim uslovima ključno pitanje za svakog pojedinca, kompaniju, državu je kako da regionalno, evropsko i globalno tržište iskoristimo za svoj razvoj... To je moje mišljenje!

Svakako, u Crnoj Gori se opet sve više zahuktava duh koji, svjesno ili nesvjesno, insistira na modelima zatvorenosti i jačanja uloge države, odnosno politike u razvoju. Razumije se, i to je legitimno mišljenje i zalaganje. U čemu su ključne razlike? Najjednostavnije, u zatvorenom modelu država (čitaj: politika i političke partije) ima ključnu ulogu u društvu, ne samo ekonomiji. Država je jača od društva! Država (politika) je sve! O svemu treba da odlučuje! Za sve da se pita! Građanin, porodica, biznis, NGO, razna udruženja... ne postoje, sem u mjeri koliko pomažu državi (politici). Zalaganje za ovakav zatvoren koncept u Crnoj Gori danas se odvija pod geslom: „Mi moramo promijeniti model razvoja. Nama je potreban **ENDOGENI RAZVOJ**: ne trebaju nam tržište i strani investitori!“. U ovom kontekstu *endogeni* znači: jaka uloga države i politike! Razvoj zasnovan na državnom, a ne na privatnom kapitalu!

(Suština endogenog razvoja je potpuno suprotna! Teorija endogenog razvoja je iz 1980-ih godina i vezije se za radove P.Romera sa Stenforda i R.Lukasa iz Čikaga. Ovo je teorija razvoja zasnovana na tržištu, odnosno vjeri da tržišni pritisak – ne državni tjera i kompanije i pojedince da sve više ulažu u znanje i tehnologiju i omogućavaju taj rast „iznutra“ – „iznutra“ ne u teritorijalnom smislu, već unutar organizacije, kompanije, institucije, pojedinca, privatnog preduzetništva...)

Umjesto koncepta tržišta, ekonomske sloboda i važnosti privatnog kapitala u razvoju nudi se **KONCEPT ZADUŽIVANJA!** Logika je: ako napunimo budžet zaduživanjem, mi smo

samostalnjiji, upravljamo svojim razvojem, ne zavisimo od kompanija i biznisa! Što si više dužan – to si više slobodan i svoj!? Zato je za mnoge Međunarodni monetarni fond naš spasilac! Naravno, političari i birokrate rađe traže novac od političke institucije, kakav je IMF, nego sa tržišta.

Po mnogima, mi ulazimo u EU, ne radi evropskog tržišta i korišćenja mogućnosti koje ono pruža („jer tržište – liberalizam je svuda propao“), već radi evropskih fondova (očekivanih donacija iz novog FNP), ali i radi dobro plaćenih radnih mjesta u evropskoj administraciji! I to je dio duha i filozofije „endogenog razvoja“! Shvatanje da je endogeni razvoj razvoj koji zavisi od političara i „ekonomskih analitičara“, a ne od tržišta može skupo da nas košta. I već nas košta!

Neki se pitaju zašto ne ograničimo „strancima da iznose profit iz Crne Gore“? Pa, zar nismo usvojili princip nacionalnog tretmana stranaca? Otuda i pitanje: zašto samo strancima? Zašto ne i domaćima? U čemu je razlika? Sa takvom logikom profita neće ni biti! Šta je cilj kapitala? Profit! Nivo profita određuje tržište, tržišna igra **u okviru zakona i pravila** za čije sprovođenje je zadužena država. Cilj države je da pomogne funkcionisanje tržište, a ne da ga blokira. Država je za tržišnu igru isto što i sudija u sportu: štiti pravila igre, ali se ne miješa u igru! Ako ubijemo taj ključni motiv kapitala u Crnoj Gori, onda uskoro zaista nećemo imati nikakvih problema sa kapitalom – novi neće dolaziti – onaj što danas imamo ili će pobjeći ili propasti! Mladi ljudi koji imaju kapital u svojoj glavi (znanje) će prije ili kasnije napustiti Crnu Goru, a oni koji su imali namjeru da se vrate, odložiće odluku! Posebno je pitanje da li je oduzimanje vlasničke slobode raspolaganja profitom u duhu EU? Zar u ovom trenutku EU, više nego što to preporučuje Međunarodni monetarni fond ne podstiče finansijsku integraciju unutar, ne samo EU – slobodno kretanje kapitala u globalnim okvirima?

Zašto u Crnoj Gori ne povećamo poreze kako bi tako povećali socijalnu odgovornost kompanija, pitaju se neki „analitičari“. Porez nije mjera socijalne odgovornosti firme! Porez je cijena koju građani i kompanije plaćaju za usluge koje im daje država! Kakva je ta usluga? Da li svojim kvalitetom ta usluga države zaslužuje da se njena cijena (porez) povećava? Nivo poreza se ne smije prilagođavati visokoj i neefikasnoj državnoj potrošnji! Da li kompanija može da svoju neefikasnost i rasipništvo pokriva većim cijenama svojih proizvoda? Svakako da ne! Ako ne može kompanija – zašto može država?

Da li npr.o socijalnoj odgovornosti firme treba govoriti upravo suprotno – kroz smanjenje poreza zbog prenošenja nekih državnih funkcija na NGO, fondacije, udruženja? Zašto nema **filantropije**? Zašto se dio nekih izdvajanja kompanija i pojedinaca za npr.sport, kulturu, škole, bolnice, socijalnu pomoć i sl.ne oslobode poreza i ne idu preko države (budžeta)? Zašto „socijalna odgovornost“ (preko budžeta) treba da podliježe interesima političara i njihovoj moći u preraspodjeli? Zašto ne podstičemo tu direktnu komunikaciju kompanije i okruženja u nekim oblastima, a u cilju povećanja njene socijalne odgovornosti, kao i jačanje ulaganja kompanije u sposobnost pojedinca i uslove života u samoj kompaniji?

Ako imamo blizu 53000 zaposlenih u državi (skoro 1/3 od ukupnog broja zaposlenih), oko 100.000 penzionera, blizu 30.000 nezaposlenih, i nepovoljne spoljne globalne tokove, da li je za

očekivati da se stvara atmosfera za tjeranje kapitala (tržišta) iz Crne Gore? Sve manje vjerujem da se radi o razlikama u ekonomskim konceptima, što je legitimno, kao što sam mislio kada je prije tri godine odbijena Agenda ekonomskog razvoja i poništen tender za privatizaciju Termoelektrane. Da li se možda radi o mnogo ozbiljnijoj stvari?